

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10782665>

MALAYZIYA IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH YO‘LLARI

Zakirova Sayyora Alimovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti dotsenti,
iqtisodiyot fanlari nomzodi

Yunusova Maxmuda Almasovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti talabasi
elektron pochta: maxisstat@gmail.com

***Annotatsiya:** Malayziya Janubi-Sharqiy Osiyodagi iqtisodiy rivojlanishning noyob misoli bo‘lib, butun dunyo bo‘ylab tadqiqotchilar va amaliyotchilarning e‘tiborini tortib kelmoqda. Bu mamlakat so‘nggi o‘n yilliklarda qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotidan yuqori texnologiyali sanoat sektoriga o‘tib, sezilarli iqtisodiy o‘zgarishlarni boshdan kechirdi. Malayziyaning iqtisodiy rivojlanish yo‘li tahlili xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, inson kapitalini rivojlantirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga asoslangan muvaffaqiyatli sanoatlashtirish strategiyasini aks ettiradi. Ushbu mavzuni tahlil qilish mamlakatning muvaffaqiyatli iqtisodiy o‘shishiga hissa qo‘shadigan omillarni yaxshiroq tushunish imkonini beradi va shunga o‘xshash natijalarga erishmoqchi bo‘lgan boshqa mamlakatlar uchun o‘rganish mumkin bo‘lgan tajribani tushuntiradi.*

***Kalit so‘zlar:** yalpi ichki mahsulot, yalpi ichki mahsulot o‘shish sur‘atlari, qashshoqlik darajasi, aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot, yangi iqtisodiy siyosat, xarid qobiliyati pariteti.*

***Abstract:** Malaysia represents a unique case of economic development in Southeast Asia, which attracts the attention of researchers and practitioners around*

the world. This country has experienced a significant economic transformation in recent decades, moving from an agricultural economy to a high-tech industrial sector. Analysis of Malaysia's economic development path reflects a successful industrialization strategy based on attracting foreign investment, human capital development and economic diversification. Analysis of this topic will provide a better understanding of the factors that contribute to a country's successful economic growth and identify lessons that can be learned for other countries seeking similar results.

Key words: *gross domestic product, growth rate of gross domestic product, poverty level, gross domestic product per capita, new economic policy, purchasing power parity.*

So'nggi yillarda xalqaro munosabatlar rivojlanishida bir nechta yetakchi tendensiyalar yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bir tomondan, barcha mamlakatlar o'zining milliylikini anglashi, davlat suverenitetini mustahkamlashga intilishi kuchayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan esa, iqtisodiy globallashuv va mintaqaviylashuv jadal rivojlanmoqda. Hududlararo hamkorlik va raqobat tendensiyasi shakllanib, xalqaro bozor munosabatlari rag'batlantirilmoqda.

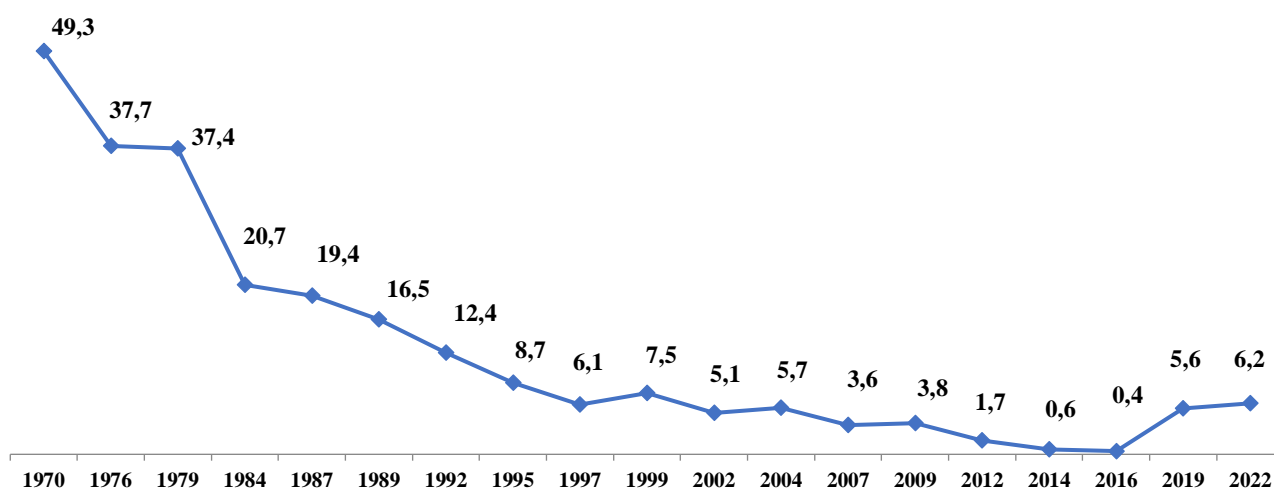
Xususan, Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasida joylashgan Malayziya davlatida ham ushbu tendensiyalarni kuzatishimiz mumkin.

Malayziya o'ziga xos mamlakatdir. U ko'p millatli hamda tinchlik va hamjihatlikda yashaydigan ko'p madaniyatli jamiyat hisoblanadi. Malayziyada uchta asosiy etnik guruh yashaydi: malaylar (bumiputra deb ham ataladi), xitoylar va hindular. Garchi Malayziya ko'p irqli mamlakat bo'lsa-da, barcha xalqlar ahillikda yashaydi, etnik guruhlar o'rtasidagi ziddiyat kam uchraydi. Barkamol jamiyat va uning xilma-xilligi taraqqiyot va davlat qurilishiga turtki bo'ldi.

Qisqa vaqt ichida amalga oshirilgan muvaffaqiyatli islohotlar tufayli Malayziya davlati nafaqat mintaqada, balki butun dunyoda eng rivojlanayotgan davlatlardan biriga aylandi. Xususan, ta'lim tizimi, iqtisodiyot sohasi, xizmat ko'rsatish sohalari jadal rivojlanmoqda hamda jahon reytingida alohida o'rin tutmoqda.

Aytish joizki, hech bir davlat boshqa bir davlat uchun ideal iqtisodiy model bo'la olmaydi, chunki har bir mamlakat o'ziga xos individual xususiyatlarga ega. Biroq, bir mamlakat tomonidan qo'llaniladigan ba'zi tamoyillar boshqa mamlakatda uning iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirish uchun qo'llanilishi mumkin.

1957- yilning 31- avgustida Malay federatsiyasi Buyuk Britaniyadan mustaqilligini ta'minladi. 1957-1970- yillarda mamlakatning iqtisodiy rivojlanish siyosati eksport bozorini rivojlantirishga qaratilgan edi. Asosiy yondashuv "laissez faire" orqali, ya'ni hukumat aralashuvisiz bozor munosabatlariga asoslangan siyosatni amalga oshirishdan iborat bo'lgan. Mustaqillikka erishishdan avval Malayziya xalqining yarmidan ko'pi qashshoqlikda hayot kechirgan. Mamlakatda qashshoqlik darajasi yuqori bo'lgan, 1970- yilda qashshoqlikning umumiy darajasi 49,3 % ni tashkil etgan [1].



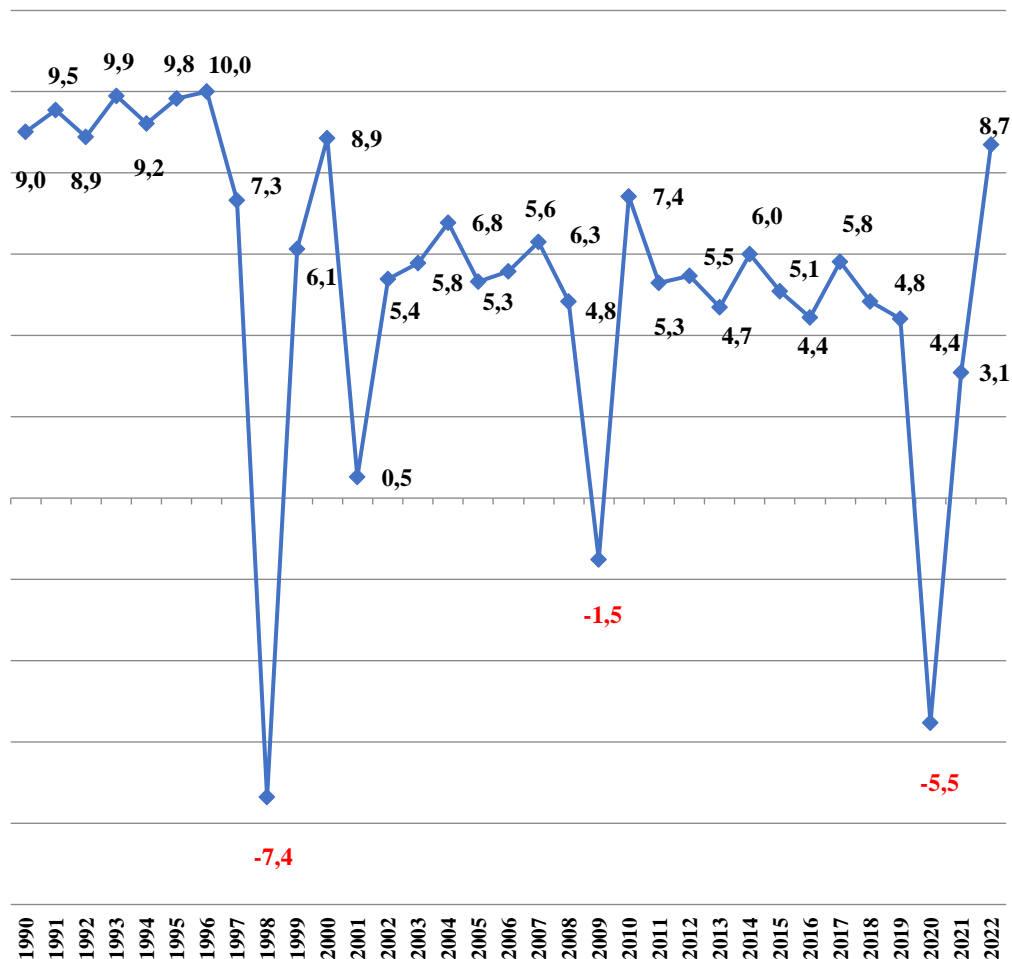
1-rasm. 1970-2022- yillarda Malayziyada qashshoqlik darajasi, % da 1

Malayziya hukumati iqtisodiy inqirozni bartaraf etish maqsadida rivojlanish tashabbuslarini amalga oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqdi. Ushbu tashabbuslar eng avvalo, barcha fuqarolarga foyda keltirishi va nomutanosiblikni kamaytirishi kerak

1 Department of Statistics Malaysia

edi. Mustaqillikka erishilgandan so‘ng, olib borilgan islohotlarning asosiy falsafasi “adolatli o‘shish” tamoyiliga asoslangan. 1971- yilda Malayziyaning uzoq muddatli rivojlanish rejasi asosida Yangi iqtisodiy siyosat (YAIS) ishlab chiqildi. YAISning dastlabki bosqichi 1971-1990- yillarni o‘z ichiga qamrab olgan bo‘lib, unga ko‘ra hukumat sifatli va inklyuziv o‘shishni rag‘batlantirgan holda rivojlanish jarayonlarida mamlakatning hech bir fuqarosini ajratmagan holda iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashi asosiy maqsad hisoblangan [2].

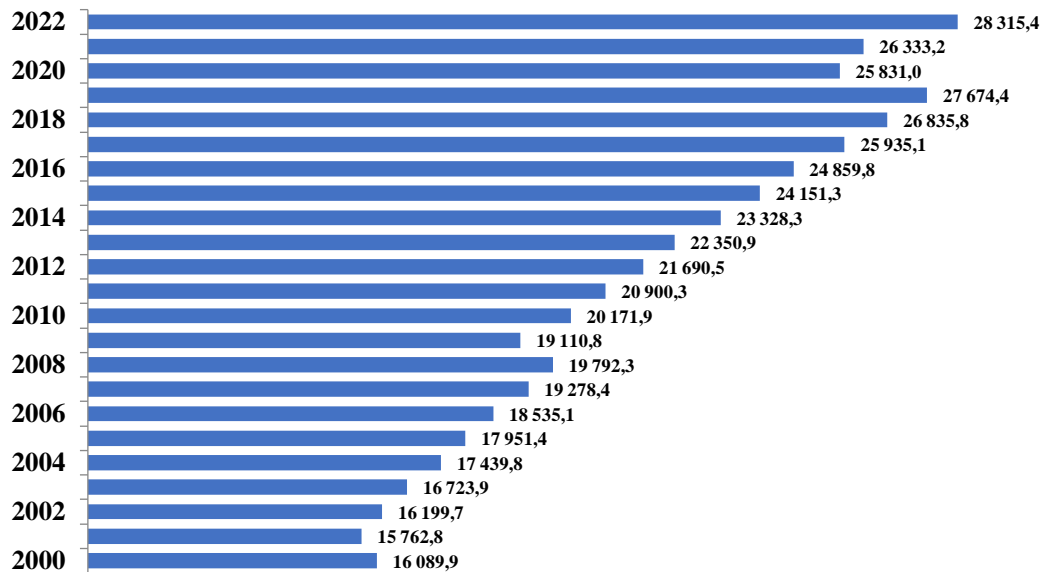
So‘nggi yillarda Malayziyaning real yalpi ichki mahsuloti (YAIM) o‘shish darajasini kuzatish mumkin. 1990-1997- yillarda YAIMning o‘rtacha o‘shish sur‘atlari 9,2 % bo‘lib, 1997- yilda Sharqiy Osiyoda sodir bo‘lgan moliyaviy inqiroz sababli esa bu ko‘rsatkich birmuncha sekinlashdi.



2-rasm. 1990-2022- yillarda Malayziyaning YAIM o‘shish sur‘atlari1

1 Jahon banki rasmiy sayti www.worldbank.org

Shuni ta'kidlash joizki, Malayziya kambag'allikka qarshi kurashda muvaffaqiyatga erishdi. 1990- yildagi umumiy qashshoqlik darajasi 16,5 % ni tashkil qilgan bo'lsa, 2022- yilga kelib bu ko'rsatkich 6,1 % ga kamaydi. Xuddi shunday tendensiya aholining eng kambag'al qatlamlariga nisbatan ko'rsatkichlarda ham kuzatilmoqda.



3-rasm. 2000-2022- yillarda Malayziyaning aholi jon boshiga YAIM hajmi

(2017- yilgi XQP bo'yicha AQSH dollarida)¹

Yangi iqtisodiy siyosat olib borilishi natijasida Malayziya o'rta sinfining paydo bo'lishi, shuningdek, bumiputra qatlamida savdo va sanoat sohalarida muvaffaqiyatli ish-bilarmonlar qatlami paydo bo'lishiga yordam berdi. Yangi iqtisodiy siyosat mamlakatga juda katta ijobiy ta'sir ko'rsatdi hamda Malayziyaning iqtisodiy muvaffaqiyatga erishishiga turtki berdi. Bugungi kunda Malayziya iqtisodiyoti burilish chorrahasida turibdi. Hozirda u o'rta daromad tuzog'iga tushib qolgan va uning kelajakdagi asosiy yo'nalishlaridan biri bu yuqori daromadli davlatlar qatoriga kirishdan iboratdir [3].

¹ Jahon banki rasmiy sayti www.worldbank.org

Malayziya yuqori oʻrta daromadli mamlakat boʻlib, 2022- yil holatiga koʻra aholi jon boshiga YAIM 28 315,4 AQSH dollarini (2017- yilgi xarid qobiliyati pariteti (XQP) boʻyicha) tashkil etdi¹.

Malayziyadagi uy xoʻjaliklarida COVID-19 pandemiyasi sababli milliy kambagʻallik chegarasi daromadlarida qashshoqlik darajasi 2020- yilda 8,4 % ga koʻtarildi. Xuddi shu davrda, Jini indeksi boʻyicha oʻlchanadigan daromadlar tengsizligi 2019- yildagi 40,7 % dan 2020- yilda 41,1 % gacha oʻsdi².

Malayziya iqtisodiyotini yanada yuqori bosqichga olib chiqish maqsadida yangi iqtisodiy modelni ishga tushirdi. Yangi iqtisodiy model xususiy sektorni jonlantirishga, ishchi kuchi sifatini oshirishga, raqobatbardosh milliy iqtisodiyotni yaratishga qaratilib, davlat sektorini iqtisodiy rivojlanish ehtiyojlariga koʻproq moslashtirish uchun yordam beradigan strategik islohotlar tashabbuslarini oʻz ichiga oladi. Bundan tashqari, hukumat teng imkoniyatlar siyosatini amalga oshirishni siyosiy tashabbuslarni shaffofroq va bozorga yoʻnaltirilgan boʻlishini taʼminlab beradigan baʼzi tuzatishlar kiritish orqali davom ettirmoqda.

Xulosa qilib aytish kerakki, Malayziya hozirda bilim infratuzilmasini barpo etish, oʻsish manbalarini takomillashtirish, shuningdek, davlatning barqaror rivojlanishini taʼminlash choralari koʻrmoqda.

Malayziyaning qashshoqlikka barham berish tajribasi har doim jadal iqtisodiy oʻsish va kambagʻallarni qoʻllab-quvvatlash strategiyasi bilan uzviy bogʻliq boʻlgan. Bu muvaffaqiyatlarga ijtimoiy-siyosiy barqarorlik va hukumat tomonidan uzluksiz olib borilayotgan saʼy-harakatlar tufayli erishilmoqda.

¹ Jahon banki rasmiy sayti www.worldbank.org

² Jahon banki rasmiy sayti www.worldbank.org

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. *Malaysia success story in poverty eradication // Economic planning unit, 2016-2017;*
2. *Э.Ч. Тан, Общий обзор экономики Малайзии - Научно-дискуссионная часть пленарного заседания;*
3. *Л.Ф. Пахомова, Индустриально-информационное развитие Малайзии - Политическое и экономическое развитие отдельных стран;*
4. *Department of Statistics Malaysia // www.dosm.gov.my;*
5. *Jahon banki ma'lumotlari // www.worldbank.org.*